

Paul Claes. *De zoon van de panter*. De Bezige Bij

In zijn tweede roman *De zoon van de panter* neemt Paul Claes alvast een voorschot op het thema van de komende Boekenweek. 'Mijn God' had ook de titel kunnen zijn van deze onconventionele roman, al moet men zich een en ander niet al te intiem persoonlijk voorstellen. Claes, die dit jaar voor zijn vertalingen de Martinus Nijhoffprijs in ontvangst mag nemen, is een literaire speler. De traditie levert hem het materiaal waarmee hij op virtuoze wijze aan de slag gaat. Dat kan resulteren in een bundel verrassende interpretaties van Rilke's poëzie (*Raadsels van Rilke*), maar ook in een zeer gemakkelijke 'geschiedenis van de Nederlandse poëzie in vijftig pastiches' (*Mimicri*) of (*De Bloomiade*) in een ingenieuze pastiche van Joyce.

Zijn vorige roman *De sater* had eveneens veel van een pastiche, geïnspireerd op de libertijnse literatuur uit de Griekse oudheid. De roman werd gepresenteerd als een mogelijke reconstructie van de verloren gegane *Milesische vertellingen* van Aristides. In Claes' nieuwe roman is iets soortgelijks aan de hand. *De zoon van de panter* bevat een grotendeels verzonden reconstructie van het 'Evangelie van de Twaalf', waarvan volgens de flaptekst sprake is bij de kerkvaders Origenes en Hiëronymus.

Claes speelt ditmaal met de onzekerheden en leemten van de vroegchristelijke literatuur, waarvan iets zichtbaar werd in 1945 toen men bij het Egyptische Nag Hammadi een aantal gnostische teksten uit de eerste eeuw na Christus ontdekte. Kennelijk waren de vier evangeliën, die het Nieuwe Testament uitmaken, niet de enige bronnen omtrent het leven van Jezus. Tal van afwijkende versies van hetzelfde levensverhaal kwamen plotseling aan het licht en relativeerden de door de kerk vastgestelde orthodoxe canon. Dat maakt ook dit apocriefe 'Evangelie van de Twaalf' plausibel, waarin door Claes fragmenten zijn opgenomen van het daadwerkelijk in Nag Hammadi teruggevonden 'Evangelie van Thomas'.

Het christelijke gedachtegoed was aanvankelijk niet de homogene eenheid die men er achteraf van heeft willen maken. Claes maakt van dit gegeven gebruik om in zijn reconstructie allerlei eigen accenten te plaatsen, ook al volgt hij in grote lijnen de chronologie van het *Nieuwe Testament*. Zo laat hij (naast elf apostelen) de broer van Jezus aan het woord en wijst hij op het bestaan van Jezus' twaalf vrouwelijke volgelingen, die onder leiding van Maria Magdalena als een soort schaduw-apostelen optreden, onder het motto: 'Indien God alles is, is hij ook een vrouw' - een gedachte die destijds ook bij sommige gnostici leefde.

Het meest onthullend is echter het verhaal van Judas, die zijn meester uit 'liefde' blijkt te hebben verraden. Jezus is volgens Judas het resultaat geweest van een verkrachting door een Romeins soldaat die luisterde naar de naam Panthera - de 'panter' uit de titel. Aan zijn latere geloof de zoon van God te zijn zou een mislukte *Vatersuche* ten grondslag hebben gelegen: 'Omdat hij hem niet op aarde vond, zocht hij hem elders'. Jezus was dus een mens en niet ook een god. Maar in het verhaal van Johannes kan God weer in alle mensen worden teruggevonden, want daar lezen we (met een knipoog naar Levinas): 'In ieder gezicht keek mijn vriend mij aan'.

Toch is Claes er niet op uit het Christus-verhaal van zijn mysterieuze kanten

te ontdoen. Integendeel, het raadsel van de godheid verschuift bij hem hooguit naar het raadsel van de taal. Gods onuitputtelijke veelvuldigheid verandert in de rijkdom van het woord dat hier (in navolging van het Johannes-evangelie) als de ware scheppende kracht wordt opgevoerd.

De kluzenaar Paulus, die de 'proloog' van de roman voor zijn rekening neemt en die duidelijk last heeft van dezelfde fascinaties als zijn Vlaamse naamgenoot, schrijft, na het verschil tussen orthodoxe en apocriefe boeken te hebben afgewezen: 'Alleen God kent zichzelf als één. Al onze woorden zijn slechts afschaduwingen van het Woord. Omdat de Ene alles is, zijn alle namen die wij hem geven, ook de meest spottende, onwaarschijnlijke en heiligschennende, waar'. En hij besluit: 'Alleen in de eeuwigheid zullen onze woorden samenvallen met zijn waarheid'.

De - naamloze - historicus die Claes in de 'epiloog' het woord geeft, sluit zich hierbij aan. Hij heeft de grafsteen van Jezus' vermoedelijke vader, de Romeinse soldaat Panthera, teruggevonden in Duitsland. Maar diens gezicht ontbreekt en daarom kan hij schrijven: 'Elk beeld is een beeld van God', zoals ook elk woord de naam van God is. Gods waarheid gaat schuil in de pluriformiteit van woorden en beelden, in de schier eindeloze mogelijkheden van de wereld die dank zij het Woord bestaat.

God is 'iedereen'. Of hij is 'de panter die bontgevekt is als de wereld' en 'de zoon van de panter die veranderlijk is als Proteus'. Of hij is 'de naam van onze onmacht, onze wanhoop en onze onwetendheid'. Een eenduidige conclusie ontbreekt. De ruimte van de taal is te groot voor één welomschreven waarheid of, anders gezegd, de waarheid zal de beperkingen van ons spreken altijd te buiten gaan. Vandaar ook het syncretisme van dit veelstemmige 'Evangelie van de Twaalf', waarin Jezus als 'zoon van de panter' moeiteloos de gedaante kan aannemen van Dionysus, de heidense wijngod aan wie de panter was opgedragen.

Nietzsche, die Dionysus graag uitspeelde tegen de 'gekruisigde' maar die zich in zijn waanzin met beiden placht te identificeren, draait zich wellicht om in zijn graf. Hij zal niet de enige zijn, die de wenkbrauwen frons bij het lezen van deze frivole, zij het niet per se oneerbiedige Spielerei met de Schrift. Ook in het Vaticaan en op de Veluwe hoeft Claes ongetwijfeld geen overmaat aan geestdrift te verwachten.

Elders daarentegen verdient hij alle bewondering voor deze even amusante als vernuftige poging om de inhoud van het *Nieuwe Testament*, zonder de historische plausibiliteit geweld aan te doen, te herschrijven tot een multi-interpretabele postmoderne vertelling.

(de *Volkskrant*, 26-7-1996)